

COCUQ MƏRCANLIDA BİR GÜN

Tariyel ABBASLI,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Bu günlərdə işğal olunmuş torpaqlarımıza qayıdışın ilk qaranquşu hesab olunan Cocuq Mərcanlıya getmişdim. Təbii doğma yurd yerlərinin ətri, havası bizi məst eləmişdi. Yolumuz üzü Cəbrayıla idi.

Cocuq Mərcanlı Cəbrayıl torpağının şimala doğru ən axırkı kəndidir. Bu kənd bilirsiniz ki, iki aprel 2016-cı ildən tamamilə bizim döyüşçülərimizin və əhalimizin nəzarəti altına keçdi. İndi iki ildən çoxdur ki, Cocuq Mərcanlıda bir çal-çağır, qələbəlik, vur-çatdasın var ki, gəl görəsən. Kəndin keçmiş sakinləri, necə deyirlər-həvəslə, sonsuz bir istəklə doğma yurd yerinə qayıdırlar. İndi 150-yə yaxın evdə dinc yaşayış davam edir. Məktəb, kitabxana, klub, yenicə açılmış park da ki, öz yerində...

Əhalinin məşğuliyyəti üçün istixanalar, xalçaçılıq sexi və digər iş yerləri də açılmışdır.

Əziz oxucularımız, 25 il doğma torpaqdan uzaqda yaşamış bu insanların sevincinin yerə-göyə sığmadığını hiss etmək üçün gərək onları görəsən. 25 il öncə hər gün Xan Arazın zümzüməsi ilə uyuyub, səhərlər onun saçaq nəğmələri ilə oyanan bu insanlar özlərini necə də xoşbəxt hesab edirlər.

Üzü Horadiz istiqamətindən Cocuq Mərcanlıya gedərkən doğma yurd yerindən əsən xəfif meh adama ləzzət verir. Qışın oğlan çağları olsa da Lələ təpədən üzü bəri geniş düzlər və təpələr yaşıl dona bürünmüşdü. Şaxta-qar olmadığından bu təpəliklər göyərərək adama gəl-gəl deyirdi. Yol yoldaşlarım - Azərbaycan İstiqlal Muzeyinin fond müdiri Aida Axundova və Cəbrayıl Tarix-diyarşünaslıq muzeyinin əməkdaşı Nəsimə xanım da bu mənzərəyə heyran qalmışdılar.

Əzizlərimiz, Cocuq Mərcanlı ilə ağır elli Böyük Mərcanlı oymaqlarının arası cəmi 3-4 kilometr ola -ya olmaya. Böyük Mərcanlıya baxanda Cocuq Mərcanlı kiçik bir kənddir. İşğal zamanı cəmi 1200-ə yaxın əhalisi var idi. Əslində, elə türkcəmizdə "cocuq" sözü də kiçik deməkdir. Amma bu kəndlərin hər ikisi eyni kökə- soya malikdir.

Ta qədim dövrlərdən Mərcanlı eli köçəri-elat tayfaları kimi yayı yaylaqda, qışı qışlaqda keçirirdilər. Ağır elli bu oymağın insanları indi Ermənistan adlanan qədim Qərbi Azərbaycanın Bazarçay, Pəni, Cermux, Qısır, Dərələyəz, Hacı Fərhad yurdu, İman ocağı deyilən yaylaqlarında həyat sürər, qışı isə yeyib kökəlmiş, quyruq bağlamış sürüləri Muğan çöllərinə sürər, qışı da burada yola verirdilər.

XX əsrin 30-cu illərindən sonra elə doğma kəndlərində, Araz sahillərindəki el-obalarını da möhkəmləndirmişdilər.

Mərcanlı sözünün anlamı da çox maraqlıdır. Bəzi araşdırıcıların qənaətinə görə Mərcanlı sözü Malcanlı ifadəsindəndir. Yəni bu insanlar maldarlıq,

heyvandarlıqla məşğul olduqlarına görə mal, heyvan saxladıqlarına görə "malcanlı"- anlamına gəlir. Bəzi hallarda isə Mərcanlı "mərd canlı" - yəni bu yerlərin insanların "mərd, qeyrətli, sözüne, əməlinə düz olan olduqlarını bildirir. İş ondadır ki, hər iki anlam özünü doğruldur. Bəzən isə bu sözün "mərcan" sözündən götürüldüyü bildirilir.

Aprəl döyüşlərində Lələ təpə alınandan sonra insanların qəlbində və gözlərində bir ümid işartısı yarandı və Cocuq Mərcanlıya doğru köçün ağzı açıldı. Azərbaycanımızın ulu aşığı Dədə Qurbanı demişkən:

Nə ola bir şadlıq xəbəri gələ,
Yüklənə barxanam ellərə doğru.
Naşı ovçu bərə bəklər, bəllənər,
Marallar sayrışar çöllərə doğru.

Qurbanının adını çəkdim- yadıma bu yerlərdə gəzib dolayan bir əhvalatı deyim, rəvayətimi deyim - o düşdü. Aşiq Lələ haqqında tez-tez adını çəkdiyimiz Lələ təpə, Lələ dağı, Lələ düzü ərazilərində təxminən XVII əsrdə yaşamış və tarixi bir şəxsiyyət olmuş Aşiq Lələ haqqında...

Deyənlərə görə Aşiq Lələ bu yerlərdə yaşayıb yaradıb. Çoxlu bayatıları var. Hətta onun bayatıları- az qala sarı Aşığın bayatılarından mükəmməl və qədimdir.

Aşiq Lələ ilə bağlı bir rəvayəti qulluğunuza ərz etmək istəyirik:

Deyir bir kişinin züriyyəti olmurmuş. O, dua etmək üçün Məkkə səfərinə çıxır. Gecələmək üçün bir evə dönür və burada məlum olur ki, yalnız ər və arvadın ibarət olan bu ailənin də neçə illər keçməsinə baxmayaraq züriyyəti yoxdur. Ziyarətə gedən kişi söz verir ki, mən Məkkədə sizin də adınızdan dualar

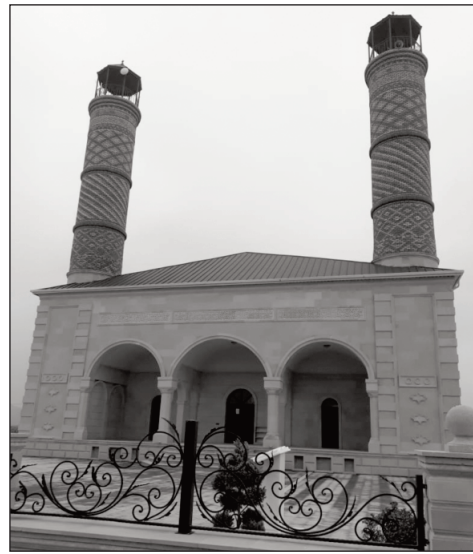
deyil. Sarı Aşığın Yaxşısı onun sevgilisi, Lələnin Yaxşısı isə onun bacısıdır.

Sonralar Lələ bayatılarının birində deyirdi:

Lələyəm bu başdan mən,
Yemərəm hər aşdan mən.
Nə atam var, nə anam,
Yaranmışam daşdan mən.

Lələ təpəsi, Lələ dağı, Lələ düzü ifadələri Aşiq Lələnin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Lələ təpəsində dəyə- alaçıq- daldalanacaq tikən Aşiq Lələ orda yaşayır, Lələ düzündə isə əkin-biçin işləri ilə məşğul olarmış.

Əziz oxucularımız, Lələnin çoxlu bayatıları var. Tədqiqatçı Faiq Şükürbəyli onun 250-dən çox bayatısını toplayıb. Ömrü uzun olsun Faiq müəllimin. Lələnin qəbri də Lələ düzünə yaxın Füzuli rayonu ərazisindəki Arğalı qəbiristanlığında. İstəkli dinləyicilərimiz Lələnin bir neçə bayatısını qulluğunuza ərz edirik:

edərəm, Allah elə sizə də, mənə bir züriyyət verər.

Beləliklə, kişi yola çıxır. Günlər ayları, aylar da az qala ili əvəz edir. O vaxt da beləydi dayna- Məkkəyə atnan, ulaqan, bəzən də piyada gedərdilər. Bu da 9-10 aya, bəzən də bir il çəkərdi.

Ər-arvada xəbər gəlir ki, bəs ziyarətə dedən dəstə və həmin kişi səfərdən qayıdırlar. Bunlar nə edəcəklərini bilmirlər. Qadın tez bir uzunsov dibək daşını mələfəyə bükür və bir yüyruk hazırlayıb yüyryüə qoyur. Qonaq gəlib çıxır, evdə yüyryüə görüb çox sevinir:

- Çox mübarəkdir, oğlandı, qız- deyib sevincək yüyryüə baxmaq istəyir.

Qadın: - Sonra baxarsan- deyib ona baxmağa imkan vermir- kor-peşman halda oğlandı- deyə yalan danışır.

Ziyarətdən qayıdan kişi: - həm oğlan, həm də qız üçün paltar almasam- deyib oğlan paltarını yüyryüyün üstünə qoyur.

Bir çay içəndən sonra yenidən yüyryüə yaxınlaşır. Ər-arvad da ona sarı gəlir və görürlər ki, yüyryükdəki bələkdən bir cüt göz baxır. Uşaq canlıdır.

Ziyarətçi sevinərək: - bunun adını tək olduğu üçün Lələ qoydum- deyir. Sonra əlaqələr yaranır, onun da bir qızı dünyaya gəlir. Qızın da adını Yaxşı qoyublar. Ancaq bu Yaxşı Sarı aşığın Yaxşısı

Lələ yerim Arğalı,
Mələməz ay arğalı,
Kəsəkəs meydanında
Namərd qaçar, ər qalı.

Lələ deyir al malı,
Yaxşı tanı, al malı,
Neyçün bağa gəlmirsən,
Yanaqları almalı?

Lələ bir dəyə tikdi,
Üzün güneyə tikdi,
Nə gələn var, nə gedən,
Bilmədi nəyə tikdi?

Lələnin çardağı var,
Gümüşdən bardağı var,
Lələ getdi, gəlmədi,
Bəlkə yolda yağı var?

Lələyəm Babı haray,
Arğalı, Babı haray,
Haram aşiq daşsa da,
Boş qalar qabı haray!

Lələ tikdi yay damı,
Hanı bunun adamı?
Payız cənnət, qış qurcu,
Yaz sultandı, yay damı.